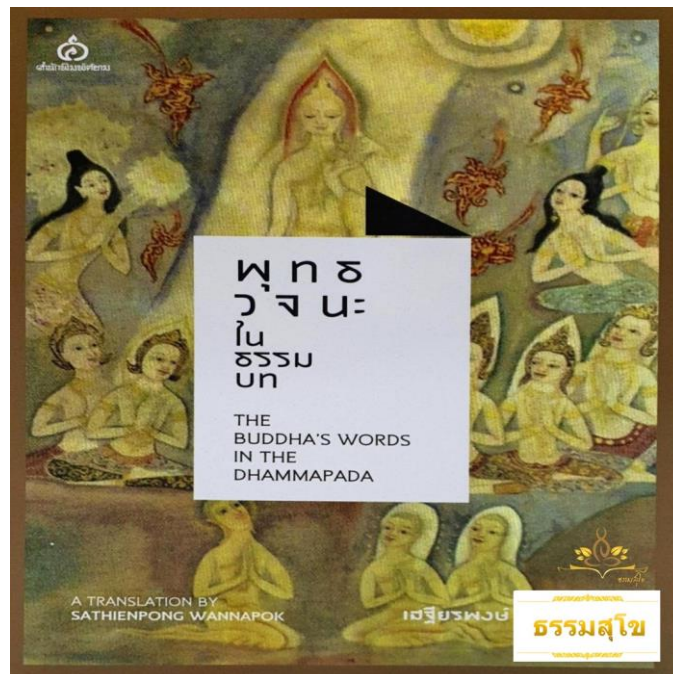

บทปริทัศน์หนังสือ (Book Review)

บทวิจารณ์โดย
ฉานิศ วงศ์สุวรรณ¹

พระธรรมบท การเดินทางตามรอยบทแห่งพระธรรม

มโนบุพพงคมา ธมมา	ใจเป็นผู้นำสรรพสิ่ง
มโนเสฏฐา มโนมยา	ใจเป็นใหญ่ (กว่าสรรพสิ่ง)
มนสา เจ ปทุมฺเจน	สรรพสิ่งสำเร็จได้ด้วยใจ
ภาสตี วา กโรตี วา	ถ้าพูดหรือทำสิ่งใดด้วยใจชั่ว
ตโต นํ ทุกขมเนวติ	ความทุกข์ย่อมติดตามตัวเขา
จกํว วหโต ปทํ ฯ	เหมือนล้อหมุนเต้าตามเท้าโค
(สำนวนแปล ศ.(พิเศษ) เสฐียรพงษ์ วรรณปก)	

อรรถกถา ขุททกนิกาย ธรรมบท ยมกวรรค เรื่องที่ ๑ พระจักขุบาลเถระ ได้กล่าวถึงเหตุแห่งการบรรลุธรรมของพระจักขุบาล และบุรพกรรมที่ทำให้พระจักขุบาลต้องเสียจักขุ แม้สิ้นอาสวะไปแล้วแต่กรรมทั้งหลายก็ยังตามติดตัว ไม่ละพระเถระให้ล่วงพ้นจากบ่วงกรรมไปได้เลย คำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ปรากฏในนิทานธรรมบทนั้น สะท้อนให้เห็นว่าบุคคลพึงระมัดระวังเรื่องผลแห่งอกุศลกรรม เพราะผลเหล่านั้น

¹ ฉานิศ วงศ์สุวรรณ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี (กศ.บ., อ.ม. ภาษาไทย, ศศ.บ. ภาษาอังกฤษ)

จะติดตามบุคคลทั้งหลาย อย่างไม่ย่อท้อ ไม่ละเว้น ไม่ปล่อยให้หลักเร้นพ้นกายไปได้เลย แม้พระอรหันต
ชีณาสพยังต้องรับผลกระทบเหล่านั้นเช่นเดียวกัน

“ธรรมบท” เป็นข้อธรรมที่ใช้ภาษาเรียบง่าย แต่โดดเด่นด้วยศิลปะการใช้ภาษาที่งดงาม การใช้ถ้อยคำ
เปรียบเทียบล้วนแต่ใช้สิ่งแวดลอมรอบตัวที่พบเห็นได้โดยทั่วไปในสังคมสมัยนั้น มาโยงเปรียบกับข้อธรรมอัน
ลึกซึ้ง กระชับ ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำให้พระธรรมบทเป็นบทคำสอนที่เผยแพร่ไปทั่วโลกจนทุก
วันนี้

ศาสตราจารย์แมกซ์ มุลเลอร์ (Max Muller) นักนิรุกติศาสตร์ชาวเยอรมัน ได้จัดประทีปให้ชาวยุโรปรับรู้
ถึงความดีงาม ลึกซึ้งของพระพุทธศาสนา รวมถึงได้แปลคาถาธรรมบทเป็นภาษาอังกฤษ โดยตีพิมพ์ครั้งแรกใน
พ.ศ. ๒๔๑๓ และตีพิมพ์ครั้งที่สองใน พ.ศ. ๒๔๒๔ และมุลเลอร์ได้กล่าวถึงพระธรรมบทว่าเป็น “ประมวล
ศีลธรรมของพระพุทธเจ้าอันสมบูรณ์มากที่สุดเท่าที่โลกเคยรู้จักมา”

สังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่อาจแลดูวุ่นวายมากขึ้นทุกที ทั้งที่บางครั้งหากเราพิจารณาให้ถ่องแท้แล้ว อาจ
นึกคิดว่า แท้แล้วโลกนี้ไม่เคยสงบ เพราะตราบโศกที่มนุษย์ยังคงมีกิเลส มนุษย์ย่อมมีพฤติกรรมที่ทำให้โลก
วุ่นวายเสมอไป เพราะกิเลสอันไม่มีประมาณของมนุษย์

กิเลสคือสภาพที่ทำให้จิตเศร้าหมอง มีมลทิน สกปรก เช่น ความโกรธ ความโลภ ความหลง อันก่อให้เกิด
โรคร้ายต่างๆ ในจิตใจ เช่น ความอิจฉาริษยา ความอาฆาต พยาบาท จองเวร ซึ่งล้วนแต่ก่อให้เกิดเวรสร้างภัย
สืบเนื่องกันไปไม่จบสิ้น ดังพระคาถาว่า

อกโกจมิ มํ อวธิ มํ	ใครมัวคิดอาฆาตว่า
อขินิ มํ อหสิ เม	“มันดำเรา มันทำร้ายเรา
เย จ ตํ อุปนยหนติ	มันเอาชนะเรา มันขโมยของเรา”
เวรํ เตสํ น สมมตฺติฯ	เวรของเขาไม่มีทางระงับ

(สำนวนแปล ศ.(พิเศษ) เสฐียรพงษ์ วรรณปก)

พระคาถานี้จึงกล่าวเตือนให้ทราบถึงเหตุแห่งความเร่าร้อนทั้ง อันก่อให้เกิดโรคอาฆาตในใจ เพื่อจัก
ตระหนักว่าหากเราไม่ละทิ้งเหตุแห่งความเร่าร้อนเหล่านั้น ความอาฆาตที่เกิดขึ้นในใจ (แม้เพียงใจตน หรือทั้ง
สองฝ่ายก็ตาม) ย่อมไม่อาจราบยับยั้งลงได้เลย ทั้งเมื่อคู่จองเวรต้องมาพบกันในทางใดทางหนึ่ง ย่อมเกิดวิ
วาทะขึ้นได้ง่ายเพราะมีเหตุปัจจัยอันก่อให้เกิดความเร่าร้อนสมุรมรอกอยู่ตลอดเวลา ดังพระคาถาว่า

มาโวจ ผรุสํ กณฺธิ	อย่ากล่าวคำหยาบแก่ใครๆ
วุตฺตา ปฏฺวิเทยฺยํ ตํ	เมื่อถูกท่านด่าว่า เขาจะโต้ตอบท่าน
ทุกฺขา หิ สารมกฺกถา	การพูดจាក้าวร้าวกันเป็นเหตุก่อทุกข์
ปฏฺิทนฺตา มุเสยฺยํ ตํ	อาจลุกลามถึงขั้นลงมือประทุษร้ายกัน

(สำนวนแปล ศ.(พิเศษ) เสฐียรพงษ์ วรรณปก)

การละความจองเวร พยาบาท การวางเหตุอันก่อให้เกิดทุกข์ หรือ “ตัดตอน” เหตุแห่งความทุกข์
ทั้งหลายนั้น เริ่มกระทำจากเราเองย่อมง่ายกว่าเราขอให้ผู้อื่นหรือคู่จองเวรเป็นผู้วางเหตุเหล่านั้นลง ดังที่สมเด็จพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสพระคาถาอันปรากฏอยู่ใน อรรถกถา ขุททกนิกาย ธรรมบท พุทธวรรค เรื่องที่ ๔

พระโกณฑธานเถระ ตามพระศาสดาอันกล่าวมาแล้ว อันพอเตือนใจได้ว่าเมื่อเรามีอารมณ์ขุ่นมัว อย่าได้รับร้อน หุนหันพลันแล่นทะเลาะทุ่มเถียงกับผู้อื่น เพราะการวิวาททุ่มเถียงนั้นมักเต็มไปด้วยถ้อยคำอันหยาบช้า ก่อให้เกิดความขุ่นมัวระหว่างกัน อยากเอาชนะ และต้อง “เอาคืนให้สาสม” แน่่อนว่าการเอาคืนให้สาสมอาจ ไม่ได้จบเพียงสงครามปากเท่านั้น แต่อาจจบด้วยสงคราม “ลงมือ” หรือ “ลงไม้” คือการใช้อาวุธเข้า ประหัตประหารกันเพื่อให้ตนได้ชัยชนะเหนือปฏิปักษ์ ที่สุดแล้วเราอาจไม่รู้ด้วยซ้ำว่าทะเลาะกันเพราะอะไร หรือชนะแล้วจะได้อะไรกลับมา

ดังนั้นแล้วจึงชวนให้นึกถึงพระคาถาธรรมบท อันปรากฏในยมกวรรค เรื่องที่ ๕ ภิกษุชาวเมืองโกสัมพี ที่ พระบรมสุคตตรัสว่า

ปเร จ น วิชานนติ	คนทั่วไปมักนึกไม่ถึงว่า ตนกำลังพินาศ
มยเมตถ ยมามหเส	เพราะวิวาททุ่มเถียงกัน
เย จ ตตถ วิชานนติ	ส่วนผู้รู้ความจริงเช่นนั้น
ตโต สมมุนติ เมธคา	ย่อมไม่ทะเลาะกันอีกต่อไป

(สำนวนแปล ศ.(พิเศษ) เสฐียรพงษ์ วรรณปก)

เนื้อความอันปรากฏในอรรถกถา ขุททกนิกาย ธรรมบท ยมกวรรค เรื่องที่ ๔ ความเกิดขึ้นของนางกาลิ ยักชิณี ได้พรรณนาถึงความน่ากลัวของการผูกเวรจองกรรม อาฆาตพยาบาทซึ่งกันละกันไว้โดยพิสดาร พอย่อ เนื้อความได้ว่า บุตรภุมมพิศคนหนึ่ง เมื่อบิดากระทำการละไปแล้ว มารดาจึงหานางกุมาริกาแต่ตระกูลอื่นมาให้แก่ บุตรของตน แต่กลับปรากฏว่านางกุมาริกานั้นเป็นหมัน ผู้มารดาจึงปรารถหานางกุมาริกาผู้อื่นมาให้แก่บุตร ของตนอีก นางผู้เป็นหมันจึงเที่ยวแสวงหาหญิงแต่ตระกูลอื่นมาเป็นอนุภรรยาในเรือน เมื่อนางนั้นตั้งครรภ์ นาง ผู้เป็นหมันจึงวางยาเพื่อทำลายครรภ์นั้นเสียถึงสามครั้งสามครา และครั้งหลังนี้เอง หญิงผู้เป็นอนุภรรยา เสียชีวิต

หญิงผู้เป็นอนุภรรยาแค้นใจ กลับมาเกิดเป็นนางแมวในเรือน ฝ่ายหญิงหมันถูกสามีจับได้ว่าวางยา ทำลายครรภ์ จึงทุบตีจนนางตายแล้วกลับมาเกิดเป็นแม่ไก่ในเรือนนั่นเอง เมื่อแม่ไก่วางไข่ นางแมวก็นำไข่มากิน ไข่สามครั้งสามครา นางไก่แค้นใจละอตัภาพนั้นแล้วไปเกิดเป็นนางเสือเหลือง ส่วนนางแมวเกิดเป็นแม่เนื้อ (นางกวาง)

เมื่อนางกวางคลอดลูกแล้ว นางเสือเหลืองได้มากินลูกของนางกวางถึงสามครั้งสามครา จนที่สุดก็ต้องถูก นางเสือเหลืองกินตนด้วย แล้วนางกวางจึงกลับมาเกิดเป็นนางยักชิณี ส่วนแม่เสือเหลืองเกิดเป็นนางกุลธิดาใน เมืองสาวัตถี แน่่อนว่าความจองเวรของทั้งคู่ยังไม่แล้วไม่เลิก เมื่อนางกุลธิดาตั้งครรภ์แล้ว ก็ถูกนางยักชิณีกิน บุตรถึงสองครั้งแล้ว จนครั้งที่สามนางจึงหนีกลับไปยังตระกูลเดิมของตนเพื่อหวังให้บุตรพ้นภัย ทว่านางยักชิณี ตามติดไม่ลดละ นางนั้นเห็นนางยักชิณีจึงหนีไปสู่วิหารที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากำลังแสดงธรรม

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงธรรมแก่บุคคลทั้งสอง แล้วแนะนำให้นางกุลธิดานำนางยักชิณีไป ประณิบัติในเรือนของตนด้วยประการต่างๆ นานา จนภายหลังนางยักชิณีจึงวางการจองอาฆาตนั้นลง ทั้งบอก ทางแห่งลาภแก่นางกุลธิดา แม้นภายหลังนางกุลธิดาเองก็น้อมใจปลงความจองเวรให้ตกลงลงไปเช่นกัน

พระศาสดาเพียงไม่กี่พระคาถาที่ได้อ่านมานี้ ยังน่าประโยชน์ให้เกิดแก่ “จิต” อันเป็นตัวชี้นำ “วาจา” และ “กายปฏิบัติ” ของเราได้ถึงเพียงนี้ ดังนั้นแล้วหนังสือ “พระธรรมบท” สำนวนแปลต่างๆ ตลอดทั้งฉบับ ย่อมนำความสุข จากการวางทุกข์ไปเสียได้มากโขทีเดียว

การศึกษาเรื่อง “พระธรรมบท” ไม่ว่าสำนวนใด จึงทำให้เราได้ทางเดินตาม “บทแห่งพระธรรม”
อันนำไปสู่ความสงบ สงัด จากความทุกข์ทั้งหลายได้

รายการอ้างอิง

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2563). *พุทธวจนะในธรรมบท* (พิมพ์ครั้งที่ 13). ช่อมะไฟ.